

Bevándorlás és oktatás

FORRAY R. KATALIN

Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet,
Romológia és Nevelésszociológia Tanszék

A bevándorlás új hulláma a problémák sokaságát hozza magával mindkét oldal számára. A történelemben nem ismeretlen a magyarok számára a bevándorlás, de az utolsó nagyobb bevándorló népeség a cigányság, amelynek máig beilleszkedési problémái vannak. A tanulmányok az oktatás kérdéseit vizsgálják. Kitekintenek a jelenlegi nem magyar tanulóakra, az iskoláskorú migránsok problémáira, a tanulók és tanáraik attitűdjeire. Végül a német és francia tapasztalatokat mutatják be.

Kulcsszavak: bevándorlás, oktatás, attitűdök

The new wave of immigration to Europe raises new questions to answer and new problems to solve. Immigration is well known in the history of Hungary. The recent immigration to Hungary, according to history, was the immigration of the Romani people who still fights for social inclusion. The present issue of *Educatio*[®] deals with the possible reactions of the school to the new immigration wave. The papers discuss the current problems of non-Hungarian students and immigrant children in the Hungarian institutions and the attitudes of teachers and students towards the newly arrived pupils. The papers also describe the situations of immigrants in schools of France and Germany.

Keywords: immigration, education, attitudes

Bevándorlás és oktatás

A sajtóban és a kötetlen beszélgetésekben az elmúlt években elsősorban a *kivándorlás* kérdéseivel találkoztunk abban az összefüggésben, hogy pályakezdő magyar fiatalok Nyugat-Európában keresnek megélhetést, igyekeznek karriert építeni. 2015 nyara óta azonban egyre többet olvasunk, látunk a *bevándorlás* problémáiból; abból, hogy távoli országokból tömegek indultak el földrészünk felé. Nagyvárosainkban személyesen ebből keveset tapasztalhatunk; az egyszeri nagy roham óta bevándorlók tömegeivel Magyarországon nem találkozunk. Ez részben a hírhedett kerítéseknek tulajdonít-

Levelező szerző: Forray R. Katalin, PTE BTK NTI Romológia és Nevelésszociológia Tanszék,
7627 Pécs, Május 1. u. 5/2. E-mail: forrayek@gmail.com

ható, főként pedig annak, hogy a bevándorlók nagy többsége számára – éppen úgy, mint a magyar fiatalok számára is – Nyugat-Európa gazdag országai a vonzók. Országunk elsősorban csak fontos útvonal volt a vágyott gazdagság felé.

A jobb életkörülmények keresése természetesen nem mai jelenség, még ha a híradások erről szólnak is. A ma Magyarországon élők – együttesen vagy időben egymástól távolabb, rokon kapcsolatokat vagy éppen csak nyugalmat és jobb életkörülményeket kereső csoportokban – bevándorlóként érkeztek ide. Párhuzamokat kereshetnénk a nem túlságosan távoli múltban is: gondoljunk csak például az örömeinkre, vagy a mához még közelebb, a cigány/roma nép különböző csoportjaira. A beilleszkedés és saját kultúrájuk megőrzésének együttese nehéz feladat elé állította őket.

A nemrégiben elkezdődött és most is tartó új vándorlási folyamat a kérdések sorát veti föl, amelyek közül a legalapvetőbb, hogyan tudnak majd beilleszkedni, tudnak-e és hogyan tudnak élni a képzési, oktatási kínálattal, illetve hogyan kellene ennek az infrastruktúrájának megváltoznia, hogy képes legyen befogadni más nyelvű, kultúrájú emberek új tömegeit. Ez az újonnan érkezők és a befogadók számára egyaránt égető kérdés: követhetjük a nemzetközi sajtó híradásaiban.

Különböző szakértők írásaiban ez a probléma több-kevesebb hangsúlyt sok éve, sőt évtizede kapott – gondoljunk csak az 1930-as évek klasszikus amerikai elemzéseire. Az elemzés többnyire abból indul ki, hogy a szegényebb, rosszabbul ellátott tájakról, országokból az emberek elvándorolnak, másutt keresik boldogulásukat, a beilleszkedéshez szükséges oktatási, képzési kínálatot. Hogyan zajlik le ez a folyamat, és mi a teendő, ha feszített lesz a helyzet? *Peter Meusburger* oktatásföldrajzzal foglalkozó munkája (*Bildungsgeographie*, 1998) ebben a tekintetben alapkönyv, amely tudományos eszközökkel mutatja be az országos statisztikák mögötti, területileg kiáltóan eltérő lehetőségeket. Itthon is születtek olyan munkák – *M. Császár Zsuzsa* (2004), *Teperics Károly* (2007) tanulmányai –, amelyek megalapozták, illetve fejlesztik az oktatásföldrajzot ezeknek a problémáknak a kutatásával. *Furray R. Katalin* és *Kozma Tamás* oktatásökológia elnevezéssel szentelt vizsgálatokat ennek a kérdésnek (1986). A területi egyenlőtlenségek és ezek hatása az ott élők magatartására megújuló kérdéseket vet fel, amelyek a lakosság költözködésére irányulnak. Úgy gondolom, hogy a nemzetközi migrációs folyamatok megértéséhez a belföldi népességmozgások vizsgálata alapvető ismeretnek tekinthető, ezért emlékeztettem ezekre a kutatásokra.

A bevándorlással, általában a népességmozgással foglalkozó újabb magyar szakirodalomból mindenekelőtt *Sik Endre* (2013) vizsgálatait említhetjük, aki a munkaerőpiac szempontját elemzi hangsúlyosan. Az általa vezetett kutatásokban találkozunk azzal a kérdéssel, hogy az általánosságban idegenellenes közeg hogyan ítéli meg a „pirézeket”, egy nem létező, csak a kutatók által tesztkérdésként bevett nemzet tagjait. Az előítéletes, szorongással terhelt közösség az idegent inkább elutasítja, mint befogadja.

Örkény Antal szerzőtársával, *Székhelyi Máriával* (2010) elsősorban a bevándorlás szociálpszichológiai aspektusait vizsgálja, *Csepeli Györggyel* (2017) végzett kutatásaik is ezt a kérdéskört járják körül egy-egy etnikai csoportra (pl. cigányok, az országhatárok mentén élők) vonatkozóan. Említem még *Póczik Szilveszter* (pl. 2003, 2012) publikációit a bevándorlás és a bűnözés kapcsolatáról, különösen pedig a cigányságról. Ezt a népcsoportot olyan (egykor) bevándorolt etnikumnak tekinti, amely etnokulturális okok miatt napjainkig nem tudott egyenértékűen beilleszkedni se a magyar, se más európai társadalomba.

Az *Educatio*[®] jelenlegi számának kérdése is a bevándorlás. A hangsúly értelemszerűen nem a korábbi lakhely elhagyására kerül, hanem arra, hogyan fogadják a régi lakosok az új szomszédok megjelenését, sőt esetleges érkezésének már a hírért is. Ezek az új szomszédok többnyire külső megjelenésben, nyelvben, kultúrában is idegenek. A bevándorlási hullámnak erre a vonatkozására ma szinte csak a cigány, roma népesség helyzete a példa, hiszen a közelebbi múltban inkább csak magyar etnikumú emberek megjelenésével lehetett találkozni. (Sokakat elgondolkodtat, hogy a kínaiak megjelenése és sokuk letelepedése miért nem hívott elő erősebb reakciókat.) A roma, cigány népcsoport nemcsak Magyarországon, hanem egész Európában bevándorlónak számít – legfeljebb már ismeri az új haza domináns nyelvét. Jelen számunkban a cigánysággal is foglalkozunk, hiszen ez a legnépesebb magyarországi népcsoport, amely a vándorlás kérdéseire kötődik (*Varga Aranka*: Inkluzivitás napjainkban: hátrányos helyzetű, roma/cigány fiatalok életútja).

A bevándorlásnak azt az elemét hangsúlyozzuk, amely az oktatással van kapcsolatban, és amellyel a hazai szakirodalomban eddig kevésbé találkoztunk. Nem vizsgáltuk meg eddig, egyáltalán milyen etnikumú és számú fiatal vesz részt a magyar oktatási rendszerben. *Papp Z. Attila* (Külföldi tanulók jelenléte és eredményessége a magyar közoktatásban) statisztikákat tár fel, hogy válaszoljon erre a kérdésre. Ugyanígy keveset tudunk arról, hogy milyen módszerekkel és milyen sikerességgel kísérelték meg a magyar iskolák a harmadik országból érkezetteket az oktatásba bevonni. *Lakatos Zsombor és Pataki Nikolett* (Hogyan tovább? A migráns háttérű fiatalok köznevelési-oktatási integrációja) ezt a kérdést tekinti át. Ami a megjelölt konkrét kérdést illeti, és amellyel több szerzőnk is foglalkozik, hogy mit várnak, miként vélekednek a vándorlásról az iskolában dolgozó felnőttek (tanárok) és tanítványaik? Tehát azok a csoportok, amelyek befogadnak vagy elutasítanak, és amelyek nézetei, attitűdjei feltehetően befolyásolják a fiatalokat nézeteik kialakulásában és megfogalmazásában. A diákok körében készült országos vizsgálat eredményeit ismerhetjük meg *Csákó Mihály* (Idegenellenesség középfokon) és *Murányi István* tanulmányaiban (Azonosság vagy különbözőség: fiatalok nemzeti identitása és előítéletessége négy városban). Szűkebb mintán készült az elemzés, amely a fővárosi tanároknak a kérdéssel kapcsolatos nézeteit vizsgálja. *Boreczky Ágnes és Nguyen Luu Lan Anh* közös tanulmányukban budapesti tanárok nézeteit elemzi (Budapesti tanárok nézetei a migrációról és a multikulturalizmusról). Tanulásképpen kitekintünk Európa két fontos országának bevándorlási politikájára is az oktatásügy szempontjából. *Óhidy Andrea* az oktatásügy német reagálásával foglalkozik (Migráns háttérű tanulók iskolai inklúziója a németországi iskolapedagógiai diskurzusban), *Bajomi Iván* pedig a francia gyakorlatot mutatja be (A franciaországi bevándorlógerekek oktatása). Végezetül áttekintünk néhány fontosabb elméleti kérdést, amelyek a bevándorlás és az oktatás általánosabb fogalmait mutatják be (*Mrázik Julianna*: Migráció és oktatás – szakirodalmi körkép az oktatás és migráció témakörében).

A közelmúltban felgyorsult népmozgásnak még nem látjuk a végét; nem ismerjük eléggé a felvetődő problémákat sem. Ezért az itt közölt tanulmányok elsősorban kérdéseket fogalmaznak meg mindegyikünk, de nem utolsósorban az oktatás irányítói számára. Olyan társadalmi folyamatok kezdődhetnek, amelyekre több mint időszerű felkészülni.

IRODALOM

- CSEPELI GY. & ÖRKÉNY A. (2017) *Nemzet és migráció*. (E-tankönyv.) Budapest, ELTE TÁTK.
- FORRAY R. K. & KOZMA T. (1986) *Oktatásökológia – területi kutatások az oktatásügyben*. Budapest, Oktatáskutató Intézet.
- M. CSÁSZÁR ZS. (2004) *Magyarország oktatásföldrajza*. Pécs, Pro Pannonia Kiadói Alapítvány.
- MEUSBURGER, P. (1998) *Bildungsgeographie. Wissen und Ausbildung in der räumlichen Dimension*. Heidelberg, Berlin, Spektrum.
- ÖRKÉNY A. & SZÉKELYI M. (2010) *Az idegen Magyarország. Bevándorlók társadalmi integrációja*. (E-könyv.) Budapest, MTA TKKI.
- PÓCZIK SZ. (2003, 2012) *Cigány integrációs problémák*. (Elektronikus másodkiadás: 2012.) Budapest, Kölcsey Intézet.
- SIK E. szerk. (2013) Migráció a mai Magyarországon. *Magyar Tudomány*. www.matud.iif.hu/MT201303.pdf [Letöltve: 2017. 09. 12.]
- TEPERICS, K. (2007) Educational Co-operations Along the Hungarian-Romanian-Ukrainian Border. *EUROLIMES*, Vol. 4. No. 4. pp. 37–49.